

Gjensidige rettigheter og plikter mellom okkupant og okkupert land.

Forholdet mellom okkupant og okkupert land er bestemt ved den 4. Haagkonvensjons bilag landskrigsreglementet § 42 til 54. De utfylles av folkerettslige sedvaner der hvor de enten er uklare eller ikke uttømmende for spørsmålet.

I. 1. Bestemmelsene går hovedsaklig ut på følgende:

En okkupasjon er inntrådt når den krigførende har fått sådan makt over et område at han hurtig kan fremtvinge sitt herredømme der hvis der gjøres motstand mot ham.

Fra det øyeblikk er alle innefor området pliktig å vise ham lydighet. Enhver fiendtlig handling blir da ikke lenger en krigshandling men en forbrytelse, som regelmessig straffes ennu strengere enn etter statens lover i fredstid.

2. Okkupantens første oppgave er å oppretholde ro og orden innefor området, så at livet kan foregå såvidt mulig ~~over~~ tilvante fredelige forhold.
3. Til denne oppgave for okkupanten svarer befolkningens plikt til fra sin side å medvirke til at oppgavene løses. Den må derfor undlate handlinger som kan forstyrre rettsordenens rolige forløp.
4. For at dette mål skal nåes må okkupanten ikke fra sin side stille krav eller foreta handlinger som overskrider visse rettslige grenser for okupasjonens ~~rett~~. Den er en foreløbig innskrenkning i borgernes rettsforhold, en forbigående tilstand, dens formål er bestemt ved okupasjonens militære nødvendighet, og den må ikke gjøre seg gjeldende utover disse forbigående nødvendighetskrav.
5. Som eksempel på skranker for okupasjonens beføyelser kan nevnes at borgernes liv, eiendom, ære og religion ikke må krenkes. Borgere skal ikke kunne avkrevs troskapsed overfor okkupanten, ikke tvinges til å gjøre spiontjeneste mot den annen part, ikke til å delta i arbeide, som har militære formål i okkupantens interesse, kort ikke til å støtte okkupanten mot deres eget lands interesser. En rettleiding om grensen mellom hvad okkupanten kan kreve og hvad han ikke kan kreve, er angitt i Genferkonvensjonen om krigsfangers behandling av 27/7-1929 § 31. Her bestemmes at krigsfanger, ikke kan tvinges til arbeide som sikter direkte på militære formål, såsom å transportere våpen eller ammunisjon, materiale til kjempende o.l.. Man må anta at dermed også er angitt grensen for hvad en okkupant kan kreve av et okkupert lands borgere. Likeledes at dermed også er angitt grensen for hvad borgere selv kan gjøre uten dermed å forgå seg mot pliktene overfor sitt fedreland.
6. Det blir således gjensidig plikt for okkupanten og de okkuperte hverken å foreta fiendtlige handlinger mot hverandre eller slike handlinger som direkte sikter på å foreberede fiendtlige handlinger uten til forsvar mot fiendtlig angrep.

II. 7. En okkupant er ikke uten videre en fiende. Et land kan vedbli å være politisk nøytralt, selv om det er okkupert, det kan ha en fredelig samordning med okkupanten. I hovedlinjer kan det gjensidige forhold angis så:

8. Borgere har rett til å forsette sitt yrke utenfor de direkte

militære formål som ellers, hvad enten det okkuperte land har avgitt en offisiell nøytralitetserklæring eller ikke.

9. Etter straffelovens § 86 er det en forbrytelse "under en krig hvori Norge deltar eller med sådan krig for øye -- å yte fienden bistand -- eller svekke Norges eller noen med Norge forbundens stats stridsevne".

Forutsetning for denne forbrytelse er a) at vedkommende handling sikter på å skade Norge eller gavne fienden. Straff gjelder for det første ikke handlinger, som hverken har det formål eller den følge. b) Straffbar er heller ikke handlinger som vel har kunnet gavne fienden i noen henseende, men er foretatt for å forebygge faren for større ulykker for det okkuperte lands borgere enn den gavn, fienden kan få av handlingen. c) Slik ansvarfrihet vil under de nevnte betingelser især inntre hvor vedkommende måtte regne med at samme for fienden nyttige resultat vil inntre også uten vedk. medvirken. Det er selvsagt umulig samtidig å skulle tilst. be en fredelig samordning med okkupanten og dog undlate enhver ~~hva~~ handling som gavner ham. Straffelovens § 86 har heller ikke forholdet mellom okkupant og okkupert for øye, fra det øyeblikk ~~at~~ at okkupasjon er gjennomført.

Da en okkupant ikke er fiende fra det øyeblikk kampen er avslået, selv om fredsslutning ikke er undertegnet, rammes det fredelige samarbeide mellom okkupant og okkupert innenfor det okkuperte område overhodet ikke av straffelovens § 86.

Det er neppe mulig å trekke noe absolutt skille mellom de rettigheter en okkupant kan kreve respektert ~~at~~ av den okkuperte og dem som han ikke kan avtvinge etter folkerett, men som den okkuperte uten videre er nødt til å tilstå okkupanten, tiltross for at det gavner ham som "råd eller dåd".

En okkupant har således også etter folkeretten krav på å kunne rekvirere boliger, næringsmidler, skip og andre befordringsmidler, brendsel m.m.m.. Ved å medvirke til at okkupanten får barakker med hvad dertil hører, vil borgerne forskånes for rekvisisjoner av deres boliger og vansker derved. På lignende vis ~~vil~~ mange andre praktiske spørsmål: huseieren må blende sine vinduer tiltross for at okkupanten gavnes ved at motparten ikke orienteres, - av gjørende er at huseieren selv blir gavnet derved, - han spares selv for luftangrep. - Bonden må arbeide på sin gård tiltross for at okkupanten derved blir satt istand til å rekvirere næringsmidler. Hvis anlegg av en jernbane, en vei, en flyplass o.l. er nyttig for hans land, opphører det ikke å være berettiget for ~~at~~ okkupert å samarbeide med okkupanten om dette av den grunn at slike anlegg også kan være til gagn for ~~ham~~. En borger skal ikke foreta handlinger som gavner okkupanten mere enn det okkuperte land. Men en handling som gavner hans land mere enn den skader vedblir å være rettmessig. Avgjørende vil være, om formålet for okkupanten er å befeste sitt herredømme over det okkuperte rike varig, altså i retning av anneksjon, eller om formålet for hans forføyninger er å verge seg mot sin fiende, motstanderen, i hvis ~~anledning~~ okkupasjonen er foretatt. For det er også i det okkuperte lands interesse at angrep avverges, og at således det okkuperte land minst mulig trekkes inn i oppgjøret mellom de to fiender. Herunder kan det endog bli til at borgerne i okkupert land kan delta i militære forføyninger for å avverge videre angrep fra okkupantens fiende: Slik som krigsførselen nu har utviklet seg blir angrep ofte helst foretatt mot ~~steder~~ som ikke kan verge seg, eller ikke er foreberedt på å verge seg, og hvor angrep derfor blir minst farefulle for angriperen. Dette terrorprinsipp som krigsmiddel er blitt særlig opptatt i den senere krigspolitik.

Skil oppskning

Det er forkastet av folkeretten og konsekvensene av bruddet på folkeretten er derfor heller ikke utredet av folkerett.

Eller man kan ha grunn til å frykte at okkupanten vil utvide sin stilling til protektorat eller anneksjon, hvis det legges ham for mange vansker i veien ved hans streben etter å holde samorden oppe. Eller omvendt at vedk. vil kunne oppnå gunstige betingelser for medborgere under okkupasjonen når vedk. viser okkupanten imøtekommenhet og således skaffer seg innflytelse hos ham. F.eks. at okkupanten da vil frafalle krav, unlate å ta gisier eller eksekverere dom over dem o.l.. En slik imøtekommenhet kan endog bli en moralsk plikt i strid med rettsbestemmelse, når man derved kan redde en større verdix enn den som offres ved handlingen, og den blir da også rettslig gyldig etter det rettsprinsipp at nød bryter alle lover, og ingen regel er uten undtagelse.

10. Også det formål som ledet til okkupasjonen kan herunder ha betydning. Har formålet vært erobring så har borgerne større oppfordring til ~~en~~ en avvisende holdning overfor okkupanten, enn dersom okkupasjonen er foranlediget av en allerede pågående krig og av den omstendighet, at den vedk. stat som blir okkupert selv har sin andel i ansvaret for okkupasjonen, ~~fordi den~~ enten ikke har kunnet verge sin nøytralitet eller ikke har villet det, eller muligens endog gjort innrømmelser overfor okkupantens fiende av sådan art, at okkupanten har grunn til å verge seg mot farer ved den videre utvikling i samme retning. En slik stat ligger jo nemlig ~~og~~ frister begge krigførende til å skaffe seg en særfordel overfor motparten ved å ~~next~~ besette den. Den blir derved omvendt også en trussel for hver av partene ved risikoen for at den annen skal benytte seg av en situasjon til å komme først. Derved kan en avrustet stat selv - som i sin tid Korea - forvolde at den blir erobret. Norge i 1940 kan også nevnes.

Hvorfor anledningen til en okkupasjon således ikke er et rovpolitisk formål, men en akut krigssituasjon for andre stater, vil det okkuperte land kunne regne med at okkupanten vil trekke seg tilbake når krigen er opphørt.- Det er altså da ikke så stor oppfordring til å være tilbakeholdende overfor okkupanten som overfor en erobrere. Det moment har særlig vekt for en stat som ved sin egen holdning har sin andel i ansvaret for okkupasjonen, og som derfor kan regne med å bli respekteret ved selv å endre sin politikk.

III. Om Okkupantens plikt til å følge landets lov og rett sålangt som militær nødvendighet tillater det.

11. Okkupanten er etter landskrigsreglementet § 43 pliktig å følge landets lov og rett sålangt militær nødvendighet tillater. - Men hvis han bryter den, hvad da? Der gis ikke noen instans, som den krenkede kan stevne okkupanten for. Selv om de to stater haddé en voldgiftsavtale vilde den ikke bli fulgt: Krig bryter alle lover, sier erfaringen om forholdet mellom de to krigførende. Man måtte altså vente til fredsslutningen og da oppgjøre tvistepunkter.
12. Hvorledes skal det okkuperte folk da forholde seg overfor et antatt brudd på landets lov og rett? Det okkuperte folk bör ha frihet til å få fastslått av sine egne domstoler, hvorvidt vedkommende handling av okkupanten var brudd på landets lov og rett. Det gjelder også spørsmål av folkerettslig karakter, da enhver fri stat er suveren og således berettiget til å bedømme, hvorledes den oppfatter folkerettens bestemmelser. Men det gjelder også for okkupantens vedk.. Det er således ikke

*1940-års
den okkuperte
stat*

mulig for en okkupert å tvinge en okkupant til å godta den okkuperte stats domstoler som avgjørende myndighet i tvist mellom de to stater eller deres borgere ved spørsmål som okkupasjonen reiser. Også etter folkeretten har desuten okkupanten ~~en~~ ^{da} eneavgjørelse av det spørsmål om militære hensyn nøder ham til å sette seg utover det okkuperte lands lov og rett.

13. Skal en stat eller dets borgere ^{da} bøye seg for okkupantens bestemmelser, skjönt borgerne anser dem for rettsstridige?

Rettsordenen kjenner åndsgoder som rett og plikt til sandhet, rettferdighet, ære, og anser dem for absolutte, og den kjenner materielle rettigheter over stofflige goder såsom eiendomsrett o.l., og anser dem for relative. En borger kan ikke under noen omstendighet la seg tvinge til å kranke sine åndslover. Hvad de materielle goder angår, gjelder hvad ovenfor er fremholdt: Det mindre gode må offres for å redde det større. Ved bedømmelsen av mulig skyld og ansvar kan det være rettledeende å minnes

14. hvad Castberg fremholder i sin folkerett s. 195-196: "Krig kan opphøre ved at den rent praktisk ebber ut idet fiendtlighetene innstilles. At det da ikke blir sluttet en fredstraktat ... kan ikke medføre at krigstilstanden ansees for å vedvare tiltross for den faktiske situasjon."

Under en sådan tilstand av fred kom Norge etter at kampen i landet var avblåst 9/6-1940. Det ble dermed en rett og oppgave for borgerne å gjennomføre det fredelige samarbeide med okkupanten som var en betingelse for at okkupasjonen ikke skulde gå over til protektorat, militær-diktatur eller endog anneksjon.

15. Om berettigelsen av en slik oppfatning kan det være nok å henvise til den berømte svenske folkerettslærde Kleen, "Krigets Lagar" side 470: "Det inngår i skyldigheten (for borgerne av okkupert land) at, sålenge besetningen rekker intet foretaga för Suvereren och foänförbund imot den besttande makt, vara seg gjennom handling eller ens meddelande."

Spørsmålet blir altså om norske borgere har rett til å anta, at det okkuperte Norge ventte tilbake til nøytral stilling etter at krigen var avblåst den 9/6-40.

Norges rettsstilling under okkupasjonen.

Den stormaktskrig som bröt ut ved at England og Frankrig den 3/9 1939 erklærte Tyskland krig angikk ikke Norge. Det hadde således rett til å forbli utenfor og fortsette den rettspolitikk som det hadde bekjent seg til årfult over hundre år. Norges regjering erklærte også höytidelig til vårt folk og all verden at den vilde gjøre dette, före en slik nøytral politikk.

Dersom det norske folk skal kunne föle seg trygg på at våre domstoler löser den oppgave å döme rettferdig i den historiske situasjons problemer er det nödvendig for det förste å ha de vedk. kjensgjerningen, handlingene, på det rene. Dernäst også de rettsprinsipper som handlingene skal dömmes etter.

De synspunkter som domstolene såvidt det kan sees har lagt til grunn for sine dommer, kan visstnok sammenfattes omtrent så:
1. Tyskland har gjort et upposert angrep på et nøytralt Norge den 9/4:40 og avsluttet eröbring av det 9/6-40.
2. Det kom ikke til freädsordning melleom Norge og Tyskland etter den 9/6-40, og det har derfor bestätt krigstilstand mellom de to

land den hele tid til kapitulasjonen 7/5-45.

3. I denne tid har alle borgere derfor vært pliktige til å anse Tyskland som deres fiende. Enhver handling med det formål å sabotere fienden for å gjøre okkupasjonen umulig har vært patriotisk plikt. Enhver handling som siktet på å hindre slike sabotasje-handlinger eller på samarbeide med okkupanten har vært landssvik.

4. Stortingets beslutning 11/9-40 var et tilbud til okkupanten og falt bort med hans avvisning 25/9-40. Dermed var stillingen som før 9/6-40 da krigen ble avblåst.

5. De kommisariske statsråders og Quislings styre har forutsatt fredstilstand i Norge og tjent okkupantens interesse. De er derfor straffverdige og likeså enhver tilslutning til Nasjonal Samling fra norske borgeres side.

6. Stortingets styremakt gikk 9/4-40 over til regjeringen og har forblitt der siden.

7. Regjeringen i London har erklært England for å være Norges allierte (28/5-41 ?), og dermed ble også Russland, som Englands forbundsfelle, en forbundsfelle av Norge. Frivilliges fronttjeneste mot Russland ble derfor brudd på straffelovens § 86. 8.

8. De kommisariske statsråders og Quislings styre tar sikte på å omstøte Norges konstitusjon: De har søkt å utføre NS' program, - Quisling først ved statskupp og senere ved tysk hjelp, - etter nazistisk mønster. Det er brudd på straffelovens § 98.

9. Norge har ganske visst tiltrådt Haagerkonvensjonen nr. 4 og derved forpliktet seg til å følge folkerettens bestemmelser om okkupasjon. Likeledes har det vært erklæringer også fra autoritativ hold om at man nok måtte opptre folkerettsmessig overfor okkupanten, ikke utføre voldshandlinger mot ham. Således den 14/4-40 på Universitetet ved et møte av hovedstadens fremste autoriteter, likeså ble uttalelser av stortingets presidentskap M.fl. og tilslutt stortinget den 11/9-40, videre av geistlige myndigheter som Berggrav i september og oktober og av justisdepartementet ved dets ansette ekspedisjonssjef Platou og advokat- og sakfører foreningen i månedene oktober til desember 1940. Men okkupasjonen ledet ikke til noen slik fredsordning at krigstilstanden i Norge opphørte, og publikum måtte forstå at slike erklæringer var fremtvunget av situasjonen og derfor ikke måtte tas alvorlig.

Såvidt det kan sees er de felte dommer i hovedsaken støttet til disse synspunkter.

Til disse oppfatninger er at si:

Når Norges stilling blir bedømt ut fra en oppfatning som er påvirket av det krigførende England, lar det seg forklare at man kan komme til ~~den~~ de nevnte resultater. Anderledes når stillingen blir bedømt ut fra ~~det~~ okkuperte lands synspunkter. Og det er borgerne i det okkuperte land som har å avgjøre, hvorledes de må og vil avfinne seg med sin skjebne. Det er riktig hvad styret i London selv erklærer den 3/7-40: "Det er umulig for regjeringen å handle i full frihet i et okkuperet Norge." Derfor vilde den ikke vende tilbake til landet og sine oppgaver her. Men det var ikke mindre umulig for andre norske borgere å handle i full frihet her, og de kunde ikke alle forlate landet og oppgavene her, - da vilde landet være helt prisgitt til annekasjon. De måtte altså bli i landet for å løse de forlatte oppgaver så godt som det lot seg ~~gjøre~~ gjøre.

Anklagene mot norske borgere for å ha sveket sine plikter mot fedrelandet har hatt sitt hovedpunkt i den oppfatning at Norge var i krig med Tyskland også etter 9/6-40, og at straffelovens

bestemmelser om forhold til fienden derfor ^(ma) gjøres gjeldende mot medlemmer av NS og enkelte andre. Denne oppfatning har oversett skillet mellom det Norge som var okkupert, og de ikke okkuperte deler av det norske rike, - et skille som Nygårdsvolds-styret selv hadde erkjent og måttet fremheve den 9/6-40, men senere ser bort fra. Der bestod ikke noen krigstilstand mellom det okkuperte Norge og Tyskland etter 9/6-40, men vel mellom den del av Det Norske Rike, som ikke var okkupert og Tyskland. Denne del av Norge vedble å være representert av London-styret. Man må gå ut fra at dette har vært etter stortingets mening allerede fordi stortinget uttrykkelig anfører en grunn for sin stilling til styret i London, ~~men~~ nemlig den, at styret befinner seg utenfor landets grenser og derfor er avskåret fra å utøve de forfatningsrettslige funksjoner som statsforfatningen pålegger kongen. Den grunn er avgjørende for såvidt det okkuperte Norge angår, men ikke for den del av Norge, som ikke var okkupert. Her er det tvertom regjeringen i London som har anledning til å gjøre seg gjeldende. Men når det leilighetsvis er talt om "krigstilstand" mellom Norge og Tyskland etter 9/6-40, er det dette forhold mellom Nygårdsvolds-styrets ~~dom~~ domme fra London av og Tyskland, som har vært i tanke, og er blitt overført på hele forholdet mellom Tyskland og Norge.

1. Da krigen i Norge ble avblåst den 9/6-40 opphørte okkupanten å være fiende og forholdet mellom Norge og Tyskland ble bestemt av det formål, som hadde vært Tysklands erklærte ønske den hele tid: de tyske interesser av Norge siktet ikke på noen ~~maksimal~~ motsetning til Norge men bare på motsetningen til Englands interesser av et unøytralt Norge. Okkupanten ble da bundet av folkerettens bestemmelser om okkupasjon. Norge på sin side ble likeså bundet av bestemmelsene overfor okkupanten.
2. De kommisariske statsråders og Quislings styre hadde to sider etter den dobbelte oppgave å ordne forholdet til okkupanten og den å vareta det norske folks sivilforvaltning. Denne siste oppgave ble av høyesterettsjustitiarius den 15/4-40 karakteriseret således: "Da det er umulig for den norske regjering å opprettholde den administrative ~~regj~~ ledelse av disse (okkuperte) landsdeler, og da det er tvingende nødvendig at den sivile administrasjon blir igang, har høyesterett ansett det for sin plikt mot ~~å~~ vårt folk å oppnevne et administrasjonsråd som overtar ledelsen av den sivile forvaltning. - Og den 14/6-40 uttalte stortinget forhandlingskomite - bestående av administrasjonsrådet, stortingets presidentskap, og fellesutvalget for de politiske partier: "Kongen og hans råd befinner seg utenfor Norge og er derfor avskåret fra å øve de funksjoner, som forfatningen har pålagt ham. Da det er påkrevet å ha en styremakt innenfor landet, finner stortingets presidentskap at det er dets alvorlige plikt overfor land og folk å rette anmodning til H.R. om å oppnevne et riksråd." Den 16/6-40 ble forslaget forandret dithen at stortinget skulde foreta oppnevningen av riksrådet. Den 11/9-40 besluttet stortinget i hovedsaken det samme i form av et forslag til okkupanten. Det er altså på det rene at høyesterett og stortinget og administrasjonsrådet har vært enige om, for det første
  - a) at det var nødvendig å ha en sentral sivilforvaltning innenfor landet, for det annet
  - b) at denne nødvendighet var oppstått derved at regjeringen var reist fra landet og dermed hadde forlatt sin oppgave i landet, for det tredje
  - c) at administrasjonsrådet, som hadde besørget oppgaven fra 15-4-40 ikke lenger var egnet for den.

Grunnen til dette var den at administrasjonsrådet hadde stått i nærmeste tilslutning til en krigførende norsk regjering. Når nu denne regjering erklærte at den vilde fortsette sin krig utenfor Norges grenser, kunde det forutsees at administrasjonsrådet vilde